

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-5-69-43>

УДК 347.734

Іванов Ю.А.

Національна академія Служби безпеки України

СТАНОВЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У КРЕДИТНО-БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Анотація. Стаття присвячена аналізу сучасного стану та перспектив вдосконалення нормативно-правового забезпечення захисту критичної інфраструктури у кредитно-банківській сфері. Встановлено, що в Україні на законодавчому рівні загалом сформовано нормативні підстави для виокремлення критичної інфраструктури у кредитно-банківській сфері. Надалі ключові елементи механізму її захисту має формувати НБУ. При цьому пропонується здійснити категоризацію об'єктів у складі банківської системи, впровадивши для цього показник рівня критичності. Подальший розвиток нормативно-правового забезпечення захисту критичної інфраструктури у кредитно-банківській сфері відбуватиметься на рівні відомчих нормативно-правових актів відповідних державних органів, до компетенції яких віднесено здійснення такого захисту.

Ключові слова: кредитно-банківська сфера, банківська система, банківське регулювання, критична інфраструктура, банківський сектор критичної інфраструктури.

Ivanov Yuriy

National Academy of the Security Service of Ukraine

FORMATION OF REGULATORY SUPPORT FOR THE PROTECTION OF CRITICAL INFRASTRUCTURE IN THE CREDIT AND BANKING SPHERE

Summary. The article is devoted to the analysis of the current state and prospects for improving the regulatory support for the protection of critical infrastructure in the credit and banking sphere. It is revealed that the general legislation on critical infrastructure in Ukraine is not formed. Normative practice goes along the path of fragmentary implementation of the concept of critical infrastructure in certain areas. Therefore, the legally defined notion of objects of critical infrastructure contains only the Law of Ukraine "On the main principles of providing cyber security of Ukraine". From its content, it follows that the legislator defined objects of the banking sector as part of the critical infrastructure. The institutional framework for forming the banking sector of critical infrastructure is the banking system of Ukraine, the central element of which is the NBU as the central bank of the state and a special central government body. The status of other banks within the banking system is radically different from the status of the NBU and is determined by the entrepreneurial nature of their activities. Some of them, in their significance for the stability of the banking sector and the economic security of the state, significantly differ among others. They are called systemically important banks. When comparing the normative definition of systemically important banks and objects of critical infrastructure, their content affinity is stated. Therefore, when formulating the regulatory support for protecting the banking sector of critical infrastructure, it is advisable to take as a basis the approaches that are now being applied to systemically important banks. In general, it has been established that in Ukraine, at the legislative level, sufficient normative grounds have been formed to distinguish critical infrastructure in the credit and banking sector. In the future, key elements of the mechanism for its protection should be formed by the NBU. At the same time, it is proposed to categorize objects within the banking system, introducing a critical level indicator for this. Bank regulation and oversight parameters for banks will be determined depending on the category to which they will be assigned. This will allow more efficient use of resources to provide an adequate level of protection, both for individual banks and for the banking system as a whole. Further development of regulatory support for the protection of critical infrastructure in the credit and banking sphere will take place at the level of legal acts of the relevant state bodies, whose competence includes the implementation of such protection.

Keywords: credit and banking sphere, banking system, banking regulation, critical infrastructure, banking sector of critical infrastructure.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що практично всі ланки національної економіки та державного механізму є необхідними та важливими, серед них є такі інфраструктурні об'єкти, втрата яких може спричинити особливо руйнівні наслідки системного характеру. Тож виокремлення переліку таких об'єктів та формування комплексного нормативно-правового підґрунтя функціонування ефективного механізму їх захисту є вкрай важливим компонентом системи забезпечення національної безпеки. Зазначене обумовлює актуальність статті.

Аналіз досліджень та публікацій. У доробку вітчизняних дослідників є багато публікацій, присвячених проблемам забезпечення безпеки банків. Серед них, зокрема, монографія за редак-

цією В.О. Хорошка [1], а також численні праці таких науковців, як В.О. Онищенко [2], І.О. Губарева й О.М. Стаєр [3], Яременко С.М. [4], Сніщенко Р.Г. [5], Перехрест Л.М. [6], Бондар Є.М. [7] та інші. Проблеми захисту критичної інфраструктури на системній основі комплексно розробляють фахівці Національного інституту стратегічних досліджень, що знайшло відображення в багатьох публікаціях, в тому числі, у колективній монографії за загальною редакцією О. Суходолі [8]. Водночас, наукова розробленість правових аспектів захисту критичної інфраструктури безпосередньо у кредитно-банківській сфері залишається недостатньою.

Мета статті. Метою статті є аналіз сучасного стану та перспектив подальшого формування нор-

мативно-правового забезпечення захисту критичної інфраструктури у кредитно-банківській сфері.

Виклад основного матеріалу. Концепція критичної інфраструктури та її захисту активно використовуються багатьма провідними державами світу. Її впровадження, як відзначають дослідники цієї проблематики, було започатковано у США ще в 90-х роках минулого століття [9]. Наразі перелік секторів критичної інфраструктури у цій країні, який визначено у документі під назвою “Presidential Policy Directive 21 (PPD-21): Critical Infrastructure Security and Resilience”, включає 16 позицій, в тому числі, до нього входить і сектор фінансових послуг [10].

Для України загальний вектор розвитку банківського регулювання та нагляду в контексті впровадження концепції критичної інфраструктури визначається закріпленням на конституційному рівні курсом на інтеграцію до Європейського Союзу.

У законодавстві ЄС загальним для країн-членів стандартом є включення до складу критичної інфраструктури лише об'єктів енергетики та транспорту [11, с. 46]. Водночас на національному рівні держави вільні розширювати цей перелік на власний розсуд, зважаючи на специфіку власної економіки та інші обставини.

Значення для України тих чи інших актів законодавства ЄС різняться залежно від того, чи передбачена їх національно-правова імплементація Угодою про асоціацію між Україною та ЄС [12]. Якщо така імплементація передбачена, то це означає існування міжнародно-правового зобов'язання щодо реалізації на національному рівні відповідних заходів. Інші акти законодавства ЄС, навіть якщо формально вони не створюють для нашої держави юридичного обов'язку, можуть слугувати орієнтиром для наближення вітчизняного законодавства до європейських стандартів. Останнє стосується і актів національного законодавства країн-членів ЄС.

На вітчизняних теренах нормативне забезпечення побудови системи захисту критичної інфраструктури перейшло у практичну площину із прийняттям у 2015 році Стратегії національної безпеки України [13]. Саме в цьому документі серед актуальних загроз національній безпеці України було виокремлено загрози безпеці критичної інфраструктури. При цьому, на порядку денному гостро постало питання визначення поняття та змісту критичної інфраструктури.

Наприкінці 2016 року РНБО України було прийнято рішення, згідно з яким з метою забезпечення комплексного вдосконалення правової основи захисту критичної інфраструктури та створення системи державного управління її безпекою передбачалося у стислі строки розроблення і схвалення на рівні Кабінету Міністрів України концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури та плану заходів з її реалізації, а також розроблення і подання на розгляд Верховної Ради України проекту Закону України «Про критичну інфраструктуру та її захист» [14].

Хоч і з порушенням встановлених рішенням РНБО України строків, але в грудні 2017 року Концепція створення державної системи захисту критичної інфраструктури була схвалена. У ній створення системи захисту критичної інфраструктури названо одним із пріоритетів у реформуван-

ні сектору оборони і безпеки України. При цьому, в документі окреслено сутність критичної інфраструктури як сукупності об'єктів, які є стратегічно важливими для економіки і безпеки держави, суспільства, населення та порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам України [15]. Друга частина рішення РНБО України в аспекті підготовки відповідного законопроекту також була виконана, але прийняття закону на його основі не відбулося.

Наразі нормотворча практика йде по шляху фрагментарного впровадження концепції критичної інфраструктури та її захисту в окремих вузько спеціальних напрямках. Зокрема, ця концепція найбільш послідовно втілюється при формуванні нормативного підґрунтя забезпечення інформаційної безпеки та кіберзахисту. Так, навесні 2016 року була прийнята Стратегія кібербезпеки України [16] як програмний документ, спрямований на формування системи адекватної протидії новітнім викликам епохи інформаційних технологій. У результаті реалізації положень цієї Стратегії в жовтні 2017 року прийнято Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [17]. За відсутності базового законодавства про критичну інфраструктуру законодавцю в межах даного спеціального закону довелося врегулювати й окремі питання загального характеру. Так, зокрема, в законі нормативно визначено поняття об'єктів, які складають критичну інфраструктуру. Їх позначено одночасно двома термінами, які законодавець розглядає як рівнозначні: критично важливі об'єкти інфраструктури та об'єкти критичної інфраструктури. Такими об'єктами є підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, діяльність яких безпосередньо пов'язана з технологічними процесами та/або наданням послуг, що мають велике значення для економіки та промисловості, функціонування суспільства та безпеки населення, виведення з ладу або порушення функціонування яких може справити негативний вплив на стан національної безпеки і оборони України, навколишнього природного середовища, заподіяти майнову шкоду та/або становити загрозу для життя і здоров'я людей. Надане законодавцем визначення є більш деталізованим у порівнянні із вище наведеним формулюванням, котре міститься у Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури, однак, при цьому, воно також потребує вдосконалення. Так, наприклад, слід врахувати, що промисловість входить до структури економіки, а надання послуг є лише одним із різновидів господарської діяльності (поряд із виробництвом продукції та виконанням робіт). Також потребують уточнення такі доволі абстрактні формулювання, як «велике значення», «негативний вплив». А, говорячи про майнову шкоду, необхідно вказати, чи має значення, кому саме та в якому обсязі вона завдається.

Загалом, попри всі вади наведеного в Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначення об'єкта критичної інфраструктури, принципово важливим є сам факт нормативного закріплення цього феномену у вітчизняному правовому просторі. Більш предметно про формування переліку об'єктів критичної інфраструктури йдеться у статті 6 цього

ж закону. З її змісту випливає, що до складу критичної інфраструктури законодавець відніс, серед іншого, об'єкти у банківському секторі. На сьогодні саме така практика притаманна практично всім країнам зі сформованим законодавством про критичну інфраструктуру [18, с. 23].

У вітчизняних реаліях необхідність виокремлення банківського сектору критичної інфраструктури обумовлюється, передусім, його особливим значенням не лише для економічної, а й суспільно-політичної стабільності в державі. Банківський сектор характеризується системними зв'язками абсолютно з усіма іншими секторами економіки, в тому числі тими, які належать до критичної інфраструктури. Через нього реалізується валютно-курсова політика, яка безпосередньо впливає на всі економічні процеси в державі, зважаючи на експортоорієнтований характер вітчизняної економіки та на залежність від постачання товарів критичного імпорту. До того ж, саме банківський сектор одним із перших стикається з новітніми викликами у безпековій сфері, такими як цілеспрямовані інформаційні впливи, кіберзагрози, загрози терористичного характеру тощо. Тому саме реалізація концепції критичної інфраструктури спроможна сприяти розбудові ефективного комплексного захисту кредитно-банківської сфери.

Згідно з частиною другою згаданої вище статті 6 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» затвердження критеріїв та порядку віднесення об'єктів до об'єктів критичної інфраструктури, переліку таких об'єктів в банківській системі України віднесено до компетенції НБУ. Поряд із компетентністю складовою, зазначена норма несе ще й інше смислове навантаження. Зокрема з її змісту випливає, що інституційною основою формування банківського сектору критичної інфраструктури є банківська система України. Склад останньої, як відомо, визначається статтею 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [19] і включає НБУ та інші банки, а також філії іноземних банків, що створені і діють на території України. На практиці філії іноземних банків наразі в Україні відсутні. Тож фактичний суб'єктний склад вітчизняної банківської системи вужчий нормативного і обмежується НБУ та іншими банками. Станом на 1 лютого 2019 року в Україні налічувалося 77 діючих банків, натомість на 1 січня 2014 року їх було 180 [20]. Тобто за п'ять років відбулося скорочення чисельності банків загалом на понад 57%. Значною мірою це пов'язано із втратами, яких зазнала банківська система внаслідок протиправної анексії Російською Федерацією території АР Крим та подальшого розгортання збройного протистояння на Сході України.

Стрижневим елементом банківської системи є НБУ. Законодавець не випадково виокремив його з-поміж інших банків, адже, маючи закріпленний у Конституції України статус центрального банку держави, НБУ одночасно є ще й особливим центральним органом державного управління. Для конкретизації ролі НБУ у системі захисту критичної інфраструктури та забезпечення імплементації вище наведених положень Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», закріпленій у статті 7 Закону України «Про Національний банк України» [21] перелік його функцій було доповнено окремим

пунктом, згідно з яким НБУ забезпечує формування та ведення переліку об'єктів критичної інфраструктури, а також реєстру об'єктів критичної інформаційної інфраструктури у банківській системі України, визначає критерії та порядок віднесення об'єктів у банківській системі України до об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, забезпечує проведення оцінювання стану кіберзахисту та аудиту інформаційної безпеки у банківській системі України. Аналізуючи зміст цієї функції, можна констатувати, що за своєю сутністю вона є поєднанням елементів банківського регулювання та банківського нагляду, адаптованих до потреб захисту критичної інфраструктури.

В умовах несформованості загального законодавства про критичну інфраструктуру роль здійснюваного НБУ банківського регулювання у цій сфері є визначальною. При цьому очевидно, що ті завдання, які постають при впровадженні концепції критичної інфраструктури у кредитно-банківській сфері, є лише відносно новими для НБУ, адже питання банківської безпеки завжди були пріоритетними в його діяльності. Водночас, зазначена концепція передбачає переведення цієї діяльності на комплексну системну основу для посилення її цілеспрямованості та забезпечення концентрації зусиль на найбільш уразливих ділянках.

Статус інших банків у складі банківської системи докорінним чином відрізняється від статусу НБУ, якому вони піднаглядові, і детермінований підприємницьким характером здійснюваної ними діяльності. При цьому, специфіка банківської діяльності обумовлює важливість абсолютно всіх банків у складі банківської системи. Водночас, окремі з них за своєю значимістю для стабільності банківського сектору й економічної безпеки держави суттєво вирізняються з-поміж інших. У прийнятій в 2000 році новій редакції Закону України «Про банки і банківську діяльність» такі банки було позначено як системоутворюючі, а згодом, у 2014 році, цей термін змінено на більш влучний – системно важливі банки. Законом системно важливий банк визначено лише у найбільш загальній формі як банк, що відповідає критеріям, встановленим НБУ, діяльність якого впливає на стабільність банківської системи.

У частині п'ятій статті 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» окреслено перелік критеріїв, за якими НБУ визначає системно важливі банки: розмір банку, ступінь фінансових взаємозв'язків, напрями діяльності. Частиною шостою цієї ж статті передбачено, що НБУ визначає особливості регулювання та нагляду за системно важливим банком. Законодавець не вказує мети встановлення таких особливостей. Однак, виходячи з того, що діяльність системно важливих банків, як зазначено у наведеному вище визначенні, впливає на стабільність банківської системи, можна зробити висновок про спрямованість особливого порядку банківського регулювання та нагляду на посилення захисту таких банків від різноманітних загроз банківській безпеці.

Порівнюючи законодавче визначення системно важливих банків і об'єктів критичної інфраструктури, можна констатувати їх змістову спорідненість. В обох випадках йдеться про певні об'єкти, порушення нормального функці-

онування яких спроможне спричинити масштабні негативні наслідки, які не локалізуються в межах самих цих об'єктів. Тому при формуванні нормативно-правового забезпечення захисту банківського сектору критичної інфраструктури доцільно взяти за основу принципові підходи, напрацьовані щодо системно важливих банків.

Методика визначення системно важливих банків, яку наразі використовує НБУ, базується на розрахунку показника системної важливості [22]. Залежно від значення останнього приймається рішення про віднесення того чи іншого банку до категорії системно важливих. Такі банки стають об'єктами посиленої уваги з боку НБУ. До всіх інших банків (яких переважна більшість) застосовується загальний режим регулювання та нагляду. Однак для застосовування в системі захисту критичної інфраструктури такої двоступеневі градації вочевидь замало.

Концепцією створення державної системи захисту критичної інфраструктури передбачалося, що для визначення необхідного рівня захисту об'єктів критичної інфраструктури, повноважень, завдань та відповідальності суб'єктів має здійснюватися категоризація об'єктів інфраструктури, які належать до державної системи захисту критичної інфраструктури, шляхом виокремлення критично важливих об'єктів; життєво важливих об'єктів; важливих об'єктів; необхідних об'єктів. На рівні законів України такий підхід наразі не реалізовано. Однак вбачається, що у сфері банківського регулювання категоризація об'єктів банківського сектору критичної інфраструктури може бути за-

проваджена відповідними нормативно-правовими актами НБУ. З цією метою доцільно ввести показник рівня критичності як дещо видозмінений аналог застосованого на тепер показника системної важливості. Новизна пропонованого підходу полягає в тому, що категоризацією охоплюватимуться всі банки у складі банківської системи. Відповідно, у разі її запровадження, параметри банківського регулювання та нагляду для банків будуть визначатися залежно від категорії критичності, до якої вони віднесені. Це дозволить НБУ ефективніше використовувати наявні ресурси та забезпечити адекватний рівень захисту як для окремих банків, так і для банківської системи в цілому.

Висновки. Викладене дає підстави стверджувати, що в Україні на законодавчому рівні загалом сформовано нормативні підстави для виокремлення критичної інфраструктури у кредитно-банківській сфері. Надалі ключові елементи механізму її захисту має формувати НБУ. При цьому пропонується здійснити категоризацію об'єктів у складі банківської системи, впровадивши для цього показник рівня критичності. Подальший розвиток нормативно-правового забезпечення захисту критичної інфраструктури у кредитно-банківській сфері відбуватиметься на рівні відомчих нормативно-правових актів відповідних державних органів, до компетенції яких віднесено здійснення такого захисту.

Перспективи подальших досліджень визначатимуться виходячи з потреб послідовного вдосконалення нормативно-правового забезпечення захисту критичної інфраструктури у кредитно-банківській сфері.

Список літератури:

1. Безпека банківської діяльності : монографія / Казакова Н.Ф. [та ін.]; під ред. проф. Хорошка В.О. Київ, 2013. 281 с.
2. Онищенко В.О. Економічна безпека банківської діяльності в Україні : монографія. Полтава, 2011. 347 с.
3. Губарева І.О., Стаєр О.М. Забезпечення управління економічною безпекою банку : монографія. Харків, 2013. 309 с.
4. Яременко С.М. Забезпечення економічної безпеки діяльності банків : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2010. 243 с.
5. Сніщенко Р.Г. Фінансова безпека банку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Дніпропетровськ, 2011. 19 с.
6. Перехрест Л.М. Забезпечення фінансової безпеки банків в умовах нестабільного економічного середовища : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Ірпінь, 2011. 22 с.
7. Бондар Є.М. Фінансова безпека банківської діяльності в умовах глобалізації : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02. Київ, 2013. 21 с.
8. Developing the Critical Infrastructure Protection System in Ukraine: monograph / [S. Kondratov, D. Bobro, V. Horbulin et al.]; general editor O. Sukhodolia. Kyiv : NISS, 2017. 184 p.
9. Теленик С.С. Досвід правового регулювання системи захисту критичної інфраструктури в США. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2(107). С. 358–370.
10. The Presidential Policy Directive on Critical Infrastructure Security and Resilience / The White House. Office of the Press Secretary. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/02/12/presidential-policy-directive-critical-infrastructure-security-and-resil> (дата звернення: 15.05.2019).
11. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні : зб. мат-лів міжнар. експерт. нарад / упоряд. Д.С. Бірюков, С.І. Кондратов; за заг. ред. О.М. Суходолі. Київ : НІСД, 2015. 176 с.
12. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони / Урядовий портал. URL: <http://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 15.03.2019).
13. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 / Президент України. *Офіційний вісник України*. 2015. № 43. Ст. 1353.
14. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 р. «Про удосконалення заходів забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури» : Указ Президента України від 16 січня 2017 р. № 8/2017 / Президент України. *Офіційний вісник України*. 2017. № 8. Ст. 234.
15. Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури : розпорядження КМ України від 6 грудня 2017 р. № 1009-р / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2018. № 7. С. 39. Ст. 271.
16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 15 березня 2016 р. № 96/2016 / Президент України. *Офіційний вісник України*. 2016. № 23. Ст. 899.
17. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2163-VIII / Верховна Рада України. *Офіційний вісник України*. 2017. № 91. Ст. 2765.

18. Бірюков Д.С., Кондратов С.І. Захист критичної інфраструктури: проблеми та перспективи впровадження в Україні. Київ : НІСД, 2012. С. 23.
19. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III / Верховна Рада України. *Офіційний вісник України*. 2001. № 1. Ст. 1.
20. Основні показники діяльності банків / Національний банк України. URL: <http://www.bank.gov.ua/> (дата звернення: 15.05.2019).
21. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV / Верховна Рада України. *Офіційний вісник України*. 1999. № 24. Ст. 1087.
22. Про затвердження Положення про порядок визначення системно важливих банків : постанова Правління НБУ від 25 грудня 2014 р. № 863 / Національний банк України. *Офіційний вісник України*. 2015. № 8. Ст. 200.

References:

1. Kazakova N.F. et al. (2013). Bezpeka bankivskoi diialnosti : monohrafiia [Banking security : monograph]. Khoroshko V.O. [editor]. Kyiv. (in Ukrainian)
2. Onyshchenko V.O. (2011). Ekonomichna bezpeka bankivskoi diialnosti v Ukraini : monohrafiia [Economic security of banking in Ukraine : monograph]. Poltava. (in Ukrainian)
3. Hubarieva I.O., Staier O.M. (2013). Zabezpechennia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu banku : monohrafiia [Ensuring management of the Bank's economic security: monograph]. Kharkiv. (in Ukrainian)
4. Yaremenko S.M. (2010). Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky diialnosti bankiv [Ensuring economic safety of banks activities]. (PhD Thesis). Kyiv. (in Ukrainian)
5. Snishchenko R.H. (2011). Finansova bezpeka banku [Financial security of the bank]. (PhD Thesis). Dnipropetrovsk. (in Ukrainian)
6. Perekhrest L.M. (2011). Zabezpechennia finansovoi bezpeky bankiv v umovakh nestabilnoho ekonomichnoho seredovyscha [Ensuring financial security of banks in an unstable economic environment]. (PhD Thesis). Irpin. (in Ukrainian)
7. Bondar Ye.M. (2013). Finansova bezpeka bankivskoi diialnosti v umovakh hlobalizatsii [Financial security of banking activity in the conditions of globalization]. (PhD Thesis). Kyiv. (in Ukrainian)
8. Developing the Critical Infrastructure Protection System in Ukraine : monograph / [S. Kondratov, D. Bobro, V. Horbulin et al.]; general editor O. Sukhodolia. Kyiv : NISS, 2017. 184 p.
9. Telenyk S.S. (2018). Dosvid pravovoho rehuliuвання systemy zakhystu krytychnoi infrastruktury v SSHA [The experience of legal regulation of the critical infrastructure protection system in the United States]. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*, no. 2(107), pp. 358–370. (in Ukrainian)
10. The Presidential Policy Directive on Critical Infrastructure Security and Resilience / The White House. Office of the Press Secretary. Available at: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/02/12/presidential-policy-directive-critical-infrastructure-security-and-resil> (accessed 15.05.2019).
11. Biriukov D.S., Kondratov S.I., Sukhodolia O.M. [editor] (2015). Zelena knyha z pytan zakhystu krytychnoi infrastruktury v Ukraini: zb. mat-liv mizhnar. ekspert. narad [Green book on critical infrastructure protection in Ukraine]. Kyiv : NISS. (in Ukrainian)
12. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom i yoho derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [The Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union and its member states, on the other hand]. Available at: <http://www.kmu.gov.ua/> (accessed 15.05.2019). (in Ukrainian)
13. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 6 travnia 2015 roku «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26 travnia 2015 r. # 287/2015 [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated May 6, 2015 "On the Strategy of National Security of Ukraine" : Decree of the President of Ukraine dated May 26, 2015 No. 287/2015]. *Official Bulletin of Ukraine*, 2015, no. 43, art. 1353. (in Ukrainian)
14. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 29 hrudnia 2016 r. «Pro udoskonalennia zakhodiv zabezpechennia zakhystu obiektiv krytychnoi infrastruktury» : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 16 sichnia 2017 r. # 8/2017 [On the decision of the Council of National Security and Defense of Ukraine dated December 29, 2016 "On Improvement of Measures for the Protection of Critical Infrastructure Facilities" : Decree of the President of Ukraine dated January 16, 2017 No. 8/2017]. *Official Bulletin of Ukraine*, 2017, no. 8, art. 234. (in Ukrainian)
15. Pro skhvalennia Kontseptsii stvorennia derzhavnoi systemy zakhystu krytychnoi infrastruktury : rozporiadzhennia KM Ukrainy vid 6 hrudnia 2017 r. # 1009-r [On Approval of the Concept for the Establishment of a State System for the Protection of Critical Infrastructure : the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 6, 2017 No. 1009-p]. *Official Bulletin of Ukraine*, 2018, no. 7, art. 271. (in Ukrainian)
16. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 27 sichnia 2016 roku «Pro Stratehiiu kiberbezpeky Ukrainy» : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 15 bereznia 2016 r. # 96/2016 [On the decision of the Council of National Security and Defense of Ukraine dated January 27, 2016 "On the Strategy of Cybersecurity of Ukraine" : Decree of the President of Ukraine dated March 15, 2016 No. 96/2016]. *Official Bulletin of Ukraine*, 2018, no. 7, art. 271. (in Ukrainian)
17. Pro osnovni zasady zabezpechennia kiberbezpeky Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 5 zhovtnia 2017 r. # 2163-VIII [About the basic principles of providing cyber security of Ukraine : Law of Ukraine dated October 5, 2017 No. 2163-VIII]. *Official Bulletin of Ukraine*, 2017, no. 91, art. 2765. (in Ukrainian)
18. Biriukov D.S., Kondratov S.I. (2012). Zakhyst krytychnoi infrastruktury: problemy ta perspektyvy vprovadzhennia v Ukraini [Critical Infrastructure Protection: Problems and Prospects for Implementation in Ukraine]. Kyiv : NISS. (in Ukrainian).
19. Pro banky i bankivsku diialnist : Zakon Ukrainy vid 7 hrudnia 2000 r. # 2121-III [On Banks and Banking: Law of Ukraine of December 7, 2000 No. 2121-III]. *Official Bulletin of Ukraine*, 2001, no. 1, art. 1. (in Ukrainian)
20. Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv [Basic indicators of banks activity]. Available at: <http://www.bank.gov.ua/> (accessed 15.05.2019) (in Ukrainian)
21. Pro Natsionalnyi bank Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 20 travnia 1999 r. # 679-XIV [About the National Bank of Ukraine : Law of Ukraine dated May 20, 1999 No. 679-XIV]. *Official Bulletin of Ukraine*, 1999, no. 24, art. 1087. (in Ukrainian)
22. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok vyznachennia systemno vazhlyvykh bankiv : postanova Pravlinnia NBU vid 25 hrudnia 2014 r. # 863 [On Approval of the Regulation on the Procedure for the Designation of Systemically Important Banks : Resolution of the Board of the NBU dated December 25, 2014, No. 863]. *Official Bulletin of Ukraine*, 2015, no. 8, art. 200. (in Ukrainian)